

Fortrengning av det sublim

Dr. Frank Haronian, Ph.D.

Fra *Opplevelsen av Psykosyntese*

Muligheten forlag, www.muligheten.no

Overskriften "Fortrengningen av det sublim" kommer fra Robert Desoilles skrifter (1945). Jeg tror ikke det er nødvendig å definere begrepet fortrengning, men jeg vil gjerne ta opp spørsmålet om hva som menes med det her i forhold til det sublim. Vi kan forholde oss ortodokst psykoanalytisk til det og regne alle høyere, kunstneriske, sosiale og spirituelt orienterte aktiviteter som sublimering av primitive, erotiske og aggressive drifter. Disse ville være sublim aktiviteter, men bli regnet som sublimeringer av "lavere" drifter. Men vi kan også se de samme "høyere" impulsene, driftene eller motivene som noe som finnes i seg selv og at de utvikler seg uavhengig av om seksuelle og aggressive drifter er tilfredsstilt eller ikke. Man kan faktisk gå så langt som til å hevde at det er større sjanse for at menneskets høyere og mer sublim behov kan vekkes og utvikles hvis de såkalte lavere, mer kjødelige driftene er tilfredsstilt enn hvis de er frustrerte og "sublimerte". For det er ofte når tilfredsstillelse av sansene kjeder oss og gjør oss misfornøyde at vi begynner å søke etter høyere meninger i livene våre.

Ordet *sublim* kan bety flere ting. I vid forstand dekker det alle menneskets impulser, instinkter, drifter og trang til å bli noe mer og bedre enn hva det er. Personlig vekst og differensiering er så absolutt en del av dette bildet, men utover det innebærer begrepet sublim flere andre generelle områder. Det viser til det sanne, det gode, det skjønne. Vi retter oss mot det sublim når vi uselvisk søker å bli kjent med tingene som de er; når vi nærer andre i glede over å se dem vokse; når vi sørger for fysiske begivenheter på en slik måte at de oppleves som vakre eller kunstneriske.

Så har vi tendensen til fellesskap, familiefølelse, og omsorg. Det baserer seg på følelsen, troen, overbevisningen om at vi alle har en felles skjebne til syvende og sist. I følge Robert Desoille, og det var i hans artikler jeg førte gang kom over tanken om fortrengning av det sublim, krever impulsen til det sublim at andre betyr noe for oss, at vi føler behov for å kommunisere med andre med det beste i oss, og at vi finner vår dypeste tilfredsstillelse i å tjene andre. I sin bok fra 1945 sier han: "Det er mange måter å tjene på og blant dem er forskerens og kunstnerens uegennyttige (altruistiske) anstrengelser blant de høyeste." Impulsen til å handle på slike måter uttrykker en dyp trang etter å stole på livet, å gi uforbeholdent av seg selv, og å glemme sine egoistiske interesser. Dette er noe av det som kjennetegner det sublim.

Det finnes et annet aspekt av det sublim som forvirrende nok kalles "det religiøse". Dette er alle menneskers uunngåelige behov for å finne sine svar på eksistensielle spørsmål og knytte seg til et formål, et mål, et ideal som en ser som større og viktigere, som mer varig enn sin egen forgjengelige eksistens og kraft. Når vi fornemmer det sublim som en følelse av forbindelse med og hengivelse til noe som er større enn oss selv, så opplever vi denne grunnleggende religiøse impulsen. Den kan være knyttet til gudelighet, fritenkeri eller ugudelighet; den krever ikke at man tror på Gud, men den harmonerer med en slik tro. Som Desoille ser det, er det terapeutens oppgave å hjelpe klienten med å bli helt klar over denne grunnleggende og normale religiøse impulsen og hjelpe klienten med å rense sinnet for alle slags etterlevninger av infantile teologiske begreper. Til slutt hjelper terapeuten klienten med å utvikle vedkommendes primitive religiøse impulser til et nivå eller plan der de blir omdannet til reflekterende tanker snarere enn bare å være følelsesladet "magisk tenkning".

Med utgangspunkt i overskriften "Fortrengning av det sublim" vil jeg nå gjerne vise at det er helt sentralt i det å være menneske å kjenne fullt ut hvordan det sublim drar i en og trekker en til

seg på ulike måter som omtalt her. Og det er typisk nevrotisk av oss å unngå det ansvar vi har for å gå inn for å komme denne påkallingen fra det sublime i møte. Som oftest fortrenger vi den.

Det er mange måter vi unngår det sublime på. Hvorfor unngår vi, for eksempel, utfordringen i personlig vekst? Vi frykter vekst fordi det innebærer å gi avkall på det kjente fremfor det ukjente, noe som alltid medfører risiko. Nylig kom jeg over denne samme tanken i Andras Angyals arbeider (1965) der han skriver:

Det å gi avkall på det kjente fremfor det ukjente innebærer alltid risiko. Når endringene er vidtrekkende eller momentane vekker de nødvendigvis bekymring. Det syn, at vekst er uløselig knyttet til bekymring, er noe som deles av praktisk talt alle tenkere som har tilført vår forståelse for bekymring noe av betydning ... Den bekymring man føler når en står foran oppløsningen av ens nåværende væremåte er av enkelte blitt knyttet til angsten for å bli helt utslettet, som mennesker har en viss fornemmelse av. Etersom vekst fordrer at gamle mønstre brytes, er viljen ”til å dø” en forutsetning for å leve. ... Sterk dødsangst er gjerne forbundet med nevrotisk angst for vekst og endring.

Hvorfor unngår vi å uttrykke omsorg og medfølelse for andre? Ofte er det fordi vi frykter at vi ikke kan vite hvor vi skal sette grensen og at vi vil bli brukt og utnyttet av andre. ”Hvis du gir fanden lillefingeren ...”, heter det. Av en eller annen grunn mangler vi den stabile selvbevisstheten som ville gjort oss i stand til å si ”ja” og ”nei” i slike situasjoner. Jeg tror at denne frykten også har å gjøre med det faktum at levemåten i dag har ført til at vi har for mange overflatiske bekjentskaper – og vi opplever å ha for lite ansvar for hverandre.

Det finnes en rekke andre eksempler på hvordan det sublime blir fortrent i dag. Jeg vil gjerne trekke frem noen fra Abraham Maslows verker. I et foredrag kom han inn på ”Jonas-komplekset”. Jeg siterer fra dr. Maslow (1966):

Jeg vil gjerne henlede oppmerksomheten på en av de mange årsakene til det Angyal har kalt ”unngåelsen av vekst”. Samtlige her vil naturlig nok gjerne være bedre enn det de er. Alle har vi i oss en trang til å forbedre oss, en trang til å aktualisere flere av våre potensialer for å realisere oss selv, for å være mennesker mer fullt ut, eller være mer menneskelig oppfylt eller hva man måtte ønske å kalle det. Når vi alle har det på den måten, hva er det da som hindrer oss? Hva er det som stenger oss?

Et sånt forsvar mot vekst som jeg gjerne vil si noe om, fordi det ikke har vært så mye omtalt, vil jeg kalle Jonas-komplekset.

I mine egne notater kalte jeg til å begynne med dette forsvaret for ”frykten for ens egen storhet” eller ”unngåelse av ens skjebne” eller ”løpe fra sine egne beste anlegg”. Jeg ønsket å understreke så direkte og tydelig som jeg bare kunne det ikke-freudianske synet at vi frykter det beste i oss så vel som det verste, om enn på ulike måter. Det er opplagt mulig for de fleste av oss å være større enn det vi faktisk er. Vi har alle ubrukte eller ikke fullt utviklede potensialer. Det er innlysende at mange av oss unndrar oss våre konstitusjonelt gitte kall. ... Så vi løper ofte fra ansvar diktert (eller snarere gitt) av naturen, skjebnen og noen ganger til og med av ulykke, slik Jonas¹ forgjeves forsøkte å løpe fra *sin* skjebne.

Vi frykter våre høyeste muligheter (og våre laveste). Vi er generelt redde for å bli det vi kan få et glimt av i våre største øyeblikk, når omstendighetene er de mest enestående, når vi er som modigst. Vi nyter og til og med grøsser av de gudeliknende mulighetene vi ser i oss selv i slike store øyeblikk. Og like fullt skjelver vi samtidig i svakhet, frykt og angst i møte med disse mulighetene ...

Ikke bare har vi motstridende følelser når det gjelder våre største muligheter, vi er også i en uopphørlig, og jeg vil si universell, kanskje også nødvendig konflikt og ambivalens når det gjelder disse største mulighetene i andre mennesker og i menneskets vesen overhodet. Selvfølgelig elsker vi og beundrer gode mennesker. Helgener; ærlige, dydige, rene mennesker. Men har det vært mulig for dem som har skuet menneskenaturens dyp å unngå å legge merke til våre blandede og ofte fiendtlige følelser mot hellige mennesker? Eller mot svært vakre kvinner eller menn? Eller mot store kunstnere? Eller mot våre intellektuelle genier? Vi elsker og beundrer jo alle mennesker som personifiserer det

¹ [Historien om Jonas som ble slukt av hvalen finnes både i det gamle testamentet og i Koranen.]

sanne, det gode, det skjønn, det rettferdige, det perfekte, det virkelig vellykkede. Og samtidig gjør de oss også ille til mote, bekymret, forvirret, kanskje litt sjalu eller misunnelig; og litt mindreverdige klumpete. De får oss gjerne til å miste vår selvsikkerhet, vår selvbeherskelse, vår selvrespekt.

Her har vi den første ledetråden. Mitt inntrykk så langt er at de største menneskene, bare ved sin tilstedeværelse og at de er det de er, gjør oss klar over vår mindre verdi, uansett om de går inn for å gjøre det eller ikke. Hvis dette er en ubevisst virkning, og vi ikke er klar over hvorfor vi føler oss dumme eller stygge eller mindre verdt hver gang et slikt menneske innfinner seg, vil vi sannsynligvis svare med å projisere, dvs. vi reagerer som om vedkommende prøvde å få oss til å føle oss mindre, som om vi var målet. Fiendtlighet blir da en forståelig konsekvens. Det synes for meg, så langt, som at bevisst oppmerksomhet tenderer mot å parere denne fiendtligheten; så fremt en er villig til å utvikle selvbevissthet og selvanalyse av sin egen motvurdering, dvs. av sin ubevisste frykt og avsky for de sanne, gode og skjønn osv. menneskene, vil en høyst antakelig være mindre vennlig mot dem. Og jeg er villig til å gå videre i denne antakelsen og hevde at hvis noen kan lære å elske mer oppriktig de høyeste verdiene i andre, så kan det bli mindre skremmende å elske disse kvalitetene også i en selv.

I en annen artikkel har dr. Maslow (1967) brakt opp et annet aspekt av det å fortrenge det sublime. Han kaller det ”avhelliggjørelse” (*desacralizing*):

Jeg vil gjerne si noe om en forsvarsmekanisme som ikke omtales i lærebøker i psykologi, selv om den er en svært viktig forsvarsmekanisme for dagens nebbete og ikkefullt idealistiske ungdommer, nemlig forsvarsmekanismen *avhelliggjørelse*. Disse ungdommene har ingen tillit til mulighetene som ligger i verdier og dyder. De føler seg svindlet og motarbeidet. De fleste av dem har faktisk hatt sløve foreldre som de ikke nærer særlig respekt for, foreldre som selv er ganske forvirret når det gjelder verdier og som ofte rett og slett er sjokkerte over barna sine og aldri tukter dem eller hindrer dem i å gjøre noe galt. Så vi har en situasjon der de unge ganske enkelt blåser i de eldre – ofte av gode og rikelige grunner. Slike ungdommer har lært seg å bruke en kolossal generalisering. De vil ikke høre på noen som er voksne, spesielt hvis den voksne bruker samme språk som de har hørt fra hyklersk hold. De har hørt fedrene sine snakke om å være ærlig eller tapper eller modig, og de har sett sine fedre være det motsatte av dette.

Ungdommene har lært å redusere en person til et konkret objekt og til å avvise det vedkommende kan være eller å se bort fra vedkommendes symbolske verdi eller å la være å se vedkommende i en større sammenheng. Våre barn har for eksempel avhelliggjort sex. Sex er ikke noe spesielt; det er noe naturlig, og de har gjort det så naturlig at sex på mange måter har mistet sine poetiske kvaliteter, hvilket betyr at det har mistet så å si alt. Selvaktualisering betyr å gi slipp på denne forsvarsmekanismen og lære eller bli lært å gjenhelliggjøre.

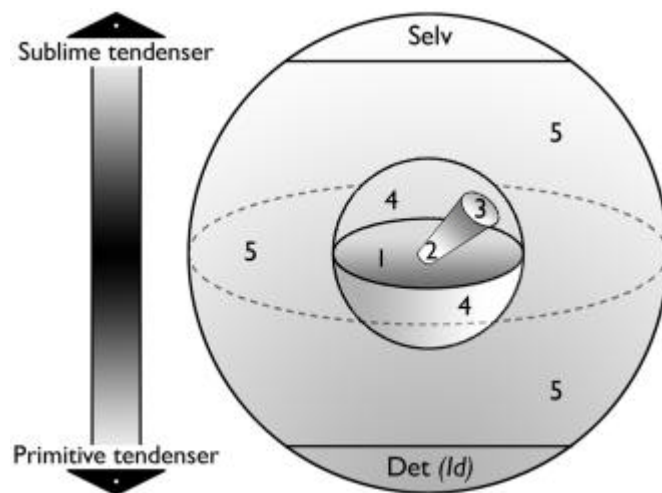
Gjenhelliggjøring vil si å være villig, igjen, til å se en person ”under den evige synsvinkel” som Spinoza sier det, eller å se vedkommende med den middelalderske kristne oppfatningen, dvs. å kunne se det hellige, evige, det symbolske. Det er å se Kvinne med en stor ”K” og alt dette innebærer, selv når en ser på en spesiell kvinne. Et annet eksempel: En person studerer medisin og dissekerer en hjerne. Selvfølgelig går noe tapt hvis medisinstudenten ikke fylles av ærefrykt; uten en samlende bevissthet blir hjernen bare en konkret gjenstand. Når en åpner seg for gjenhelliggjørelse ser en hjernen også som noe hellig, man ser dens symbolverdi, ser den som et billedlig uttrykk, ser dens poetiske aspekter.

Gjenhelliggjørelse betyr ofte masse forslitt snakk – ”streitingprat” ville ungdommer kanskje kalt det. Uansett, når filosofiske spørsmål om religion og meningen med livet kommer opp blir det en veldig viktig måte for terapeuten, spesielt for eldre menneskers terapeuter, å hjelpe vedkommende videre mot selvaktualisering. Ungdommer kan kalle det streitingprat, og de logiske positivistene kan kalle det meningsløst, men for den som søker vår hjelp i denne prosessen blir dette åpenbart svært meningsfullt og veldig viktig, og det er best vi svarer vedkommende, ellers gjør vi ikke det vi er satt til å gjøre ...

Her følger enda et sitat fra Maslow (1962) om et annet aspekt av det sublime; ett som muligens er mer jordisk: ”Unngåelse av kunnskap som unngåelse av ansvar,” er overskriften:

... manglende nysgjerrighet kan være et aktivt eller en passivt *uttrykke* for angst eller frykt ... Det vil si at vi kan søke kunnskap for å minske angst og vi kan også unngå kunnskap for å minske angst. For å bruke freudiansk terminologi kan likegyldighet, lærervansker og pseudotåpelighet være forsvar. Alle er enig om at kunnskap og handling er svært nært knyttet sammen. Jeg går mye lenger, og jeg er overbevist om at kunnskap og handling ofte er sammenfallende, til og med identisk med den sokratiske fremgangsmåten. Der vi fullt ut og fullstendig vet, følger hensiktsmessig handling automatisk og som en refleks. Da tas valg uten konflikt og i full spontanitet. ... Denne nære forbindelsen mellom å vite og å handle kan være til hjelp for oss når vi skal tolke i samme grad en årsak til en frykt for å vite som en frykt for å gjøre; en frykt for konsekvensene av å vite, en frykt for dens farlige ansvar. Ofte er det bedre ikke å vite, for hvis du visste *måtte* du handle og legge nakken for hugg.

Robert Desoille (1945), den franske ingeniøren som tok for seg oppgaven med å utvikle *réve éveillé dirigé*, den styrte dagdrømmen, som et psykoterapeutisk verktøy, har en interessant teoretisk forklaring på ideen om fortrenghingen av det sublime. Desoille har veid teori og erfaring sammen til en ganske omfattende forklaring på hvordan, hvorfor og med hjelp av hva det

1. Bevissthet 2. Jeg 3. Overjeg 4. Personlig ubevissthet og underbevissthet 5. Felles (kollektiv) bevissthet.

sublime blir fortrenget. Han har sin egen topografiske beskrivelse av psyken (figuren her) som omfatter den sedvanlige freudianske trioen – det, jeg og overjeg, som blir tilført en fjerde instans, selv. Området i midten inneholder bevissthet, jeg og overjeg. Lenger ut finnes det personlige underbevisste og ubevisste. Utover det er det felles ("kollektiv") ubevissthet. Merk at overjeg ikke tar del i det kollektive ubevisste.²

Desoille tok Jungs begrep om selv og modifiserte det noe. For ham betyr det en tilstand som representerer ytregrensene for sublimering, en tilstand gir uttrykk for det høyeste ideal som en person til enhver tid klarer å opprettholde. Her er *det* (id) det generelle begrepet for våre dyriske drifter som søker å komme til uttrykk. Vi erfarer det fordi det er blitt omdannet i oppstigningen til bevissthet, med alle assosiasjoner som

er blitt fremkalt gjennom stimulering av primitive instinkter. Dernest understreker Desoille psykenes enhet. *Selv* og *det* sees som to ekstreme ytregrensener, to poler i psyken; de stemmer aldri overens. Hver på sin kant øver de sin egen tiltrekningskraft på *jeg* i midten; og *jeg* svinger frem og tilbake mellom disse to instinktmessige ytterlighetene, det primitive og det sublime.

Overjeg er den despotiske og infantile utveksten av *jeg* som representerer foreldrenes og andre autoritetsfigurers restriksjoner og krav slik de ble opplevd først og fremst i barndommen. Desoille ser den som en midlertidig struktur som til slutt må oppløses og hvis rolle må overtas av *selv* i den modne personligheten.

Her vil jeg gjerne komme med en beskrivelse av typene av fantasier eller forestillinger som Desoille gjerne fant i den styrte dagdrømmen. Desoille bruker mentale forestillingsbilder, eller

² [Til sammenlikning ble Assagiolis ovaldiagram over psyken, "egget" (s. **Error! Bookmark not defined.**), publisert i 1934 i Hibbert Journal, London.]

bilder av oppstigning og nedstigning, for å vekke forestillinger på ulike plan i psyken, eller på forskjellige nivåer i den arketypiske rekken som han kaller det. Tanken om å stige til himmelske høyder knytter han til sublimering, eufori, opphøydhed og til slutt med spirituell utvikling. Men pasientens oppstigning er ofte blokkert av et eller annet slags monster, for eksempel en drage. Desoille kaller denne skikkelsen "terskelens vokter" og anser den som en representant for det barnslige overjeget, hvis funksjon tidligere har vært å forpurre normal selvtutfoldelse, dvs. seksuell atferd. Det er pasientens oppgave i sin dagdrøm å kjempe med og å overvinne denne overjeggskikkelsen. Hvis en lykkes med dette i dagdrømmen, opphever en de forpurrende restriksjonene innført av ens foreldre og andre autoritetsfigurer, og ved å gjøre det aksepterer en ansvaret for å styre sine seksuelle og aggressive bestrebelser i overensstemmelse med sin egen dømmekraft. Sånn blir *jeg* besjelet av en intens higen etter å oppnå et sublimt mål som fremdeles bare skimtes. *Overjegg*, som ble dannet av introjeksjoner fra foreldrene som en forsikning mot ødipale begjær og liknende, blir overflødig når individet utvikler selvstendighet. *Selv*, med sine høyere, mer sublimale mål overtar for *overjegg*.

Desoille (1945) trekker en viktig linje fra Jung. Han peker på at Jung, blant andre, har understreket nødvendigheten av å legge av seg ens egen instinktive egoisme. Om dette sa Jung at den gamle mystiske formaningen "Fri deg fra alt du har og du skal få" betyr i virkeligheten at man må gi opp de fleste av sine kjæreste illusjoner. Desoille sier:

Bare da vil noe mer skjønt, dypere og mer storstilt utvikle seg i en. For bare mysteriet i det å ofre seg selv gjør det mulig for en å finne seg selv igjen med en fornyet sjel. Dette er formaninger fra svært gammel visdom som kommer frem i lyset igjen under psykoanalytisk behandling. ... denne higen, som må komme til oss fra et område i det ubevisste, stiger opp fra et dypere lag enn overjegg. Det er grunnen til at det må ha et eget navn. Vi vil gjøre som Jung og kalle det for *selv*.

Konflikten bryter ut mellom *det* og *selv*. *Selv* prøver å få *jeg* til å oppfylle sine behov mens *det*, ved å motsette seg de ønsker som *selv* har, tar rollen som fortrennende instans og blir uttrykk for en ny form for sensur, *fortrenning av det sublimale*, som her vil si trangen til spirituell utvikling.

Når pasienten åpner seg for disse intense lengslene i *selv*, som vi har nevnt tidligere, og når en viss grad av sublimering, vil symbolet for terskelens vokter endre seg. Det er ikke lenger en truende drage, men tar en annen form i forestillingsverdenen. Vanligvis opptrer det da som en skapning som er både vennlig og fast, men som fremdeles hindrer veien opp. I denne situasjonen føler ikke pasienten lenger truet, men føler seg kallet til å foreta et bevisst valg mellom to like mulige holdninger beskrevet i det følgende.

I følge Desoille er det dette som skjer. I foregående sesjoner er vedkommende blitt klar over muligheten til å utvikle noe skjønnere, dypere mer omfattende i sitt selv. Det sublimale har gitt seg til kjenne, et kall om å bli en edlere person enn det en er. Men for at dette skal kunne skje innses vedkommende nå at en må oppgi gamle vaner og slutte med å følge minste motstands vei. En må gi opp å tilfredsstille impulsivt begjær fra det lavere ubevisste, *som alt sammen har vært tolerert og til og med oppmuntret av overjegg* tidligere og godtatt av *jeg*. Men pasienten nøler med å gå denne veien oppover fordi vedkommende føler at den vil innskrenke handlefriheten. I noen tilfeller føler pasienten til og med at disse foreslåtte oppgavene har noe umenneskelig over seg. Det er her terskelens vokter fremtrer – men ikke lenger i en avskyelig form. Nå kan den åpenbare seg som en engel for eksempel. Konflikten mellom *selv* og *det* om herredømme over *jeg*, eller man kan kalle det mellom det sublimale og det grove, er ikke lenger ubevisst. Det finner nå sted mellom *jeg* på den ene side, som har hatt til vane å gi bevisst etter for de av *det* sine impulser som har vært godtatt av *overjegg* (impulser i tråd med de laveste moralgrensene i hverdagen); og på den andre side *selv*, representert ved terskelens vokter, engelen, hvis kall føles som stadig mer bydende.

I dette tilfellet ser vi at *det*, som agerer gjennom *jeg* og i allianse med *overjegg*, kjemper mot *selvs* krav. Men på dette stadiet er kampen blitt ganske bevisst; og *jeg* går nå inn for å fortrenge det sublimale akkurat som det fortrengete det som forekom å være grovt og skjendig.

Desoille sier at det er tre måter som pasienten kan reagere på bildet av terskelens vokter med dennes kall til det sublimе:

1. I samme sesjon kan en plutselig bestemme seg for å gi opp sine gamle vaner fordi det nå blir klart for en at de representerer ikke-verdier. Disse må byttes ut med nye verdier som må finnes og erverves. De blir symbolisert i etterfølgende styrte dagdrømmer med forestillingsbilder av skatter som er skjult eller vokter. Når denne beslutningen er tatt, er pasienten igjen i stand til å se seg selv stige mot nye høyder i sine styrte dagdrømmer.
2. En kan nøle og sesjonen kan stoppe opp et sted. Siden, når vedkommende er alene i perioden mellom sesjoner, kan vedkommende bestemme seg for å ta opp kampen. I videre sesjoner er en da igjen i stand til å gå videre som en følge av den beslutningen.
3. Eventuelt kan en blankt avvise, bevisst eller ikke, gi avkall på illusjonene sine. Med denne avvissingen foretar vedkommende en negativ overføring på terapeuten sin. I alminnelighet skjer dette på en diskret måte og er kortvarig, sier Desoille, foruten i vanskelige tilfeller.

Psykosyntese (Assagioli, 1965) legger vekt på det faktum at vi fortrenger og benekter våre impulser mot det sublimе. En mulig årsak til at vi gjør det er at jo mer en er bevisst sine positive impulser, ens trang til det sublimе, jo mer skam føler en for sin manglende evne til å uttrykke disse impulsene. Konsekvensen blir en smertefull opplevelse av brennende samvittighet, en skyldfølelse over at en ikke er den en bør være, over ikke å gjøre det en kunne gjort. Dette er ikke overjegskyld, men snarere sjelen som roper etter å bli virkeliggjort.

Men vi har alltid en enkel utvei, en nødutgang fra denne skyldfølelsen, hvis vi godtar de populære intellektuelle argumentene som reduserer kallet fra det høyere ubevisste til bare å være en sublimering av impulser fra det lavere ubevisste. Jung (1933) fordømte denne reduksjonismen i *Modern Man in Search of his Soul* for over 70 år siden, men fremdeles synes vi det er beroligende og behagelig å bevisst benekte disse instinktene i det høyere og heller innfinne oss med et fordervet selvilde som det kan synes lettere å leve med.

Dette er selvbildet til et velpsykoanalyserert menneske: en har gjennomgått en slags åndens psykoanalytiske lobotomi, en døyving av ens normale følsomhet for det høyere ubevisste og for muligheten til spirituell utvikling. Nøkkelen til denne benektningen finnes antakelig i Freuds sublimeringsbegrep som fremhever hemmede målrettede seksuelle og aggressive drifter som kilde til menneskets gode og sjenerøse handlinger. Denne vektleggingen avviser eksistensen av egne impulser til godhet, til fellesskap. Dette dogmet ble veldig nyttig i reduisering av angst da den automatisk lettet pasienter, som aksepterte det, for enhver følelse av ansvar for spirituell utvikling, og for den naturlige angsten som ledsager slik søken.

Psykoanalytisk nevroseteori kan dermed sees som en æstumpet personlighetsteori som, ideologisk sett, retter seg mot å lindre nevrotisk symptomatologi ved å amputere eller bedøve en del av psyken, de høyeste og mest verdifulle funksjonene, de som driver oss til å bli det meste av det som finnes i vårt potensial.

Men muligens er det bedre for den sterkt nevrotiske å legge midlertidig til side sine impulser til det sublimе. Disse impulsene, hvis de misbrukes, kan føre til at *jeg* blir oppblåst og at det patologiske selvbildet stivner. Et klassisk bilde på dette er rigid selvforsvar. Det kan være at den sterkt nevrotiske bør fraholdes fra å dvele i tanker om det sublimе inntil vedkommende har trukket opp nevrosens kjerne med roten, på samme måte som en kandidat ikke innvies i samfunnets hemmeligheter før en har utviklet kunnskapen som trengs for å forstå fakta og bedømminger som den brukes med.

Problemet som psykosyntesen står overfor, og som jeg tror klassisk psykoanalyse unnviker, er å sørge for terapi for både de lavere og de høyere aspektene av det ubevisste. Behovene i det lavere

ubevisste blir imøtekommet på en mer eller mindre vellykket måte av konvensjonelle former for psykoterapi. Religiøs veiledning søker å utvide omfanget og virkningen av det høyere ubevisste. Psykosyntese fremmer en filosofi som søker å nå både *det* (id) og *selv*. Psykosyntese søker å bistå mennesket i erkjennelsen av alle ens impulser, for å kunne akseptere ansvaret for å avgjøre hvilke som skal uttrykkes og hvilke som skal oppgis, og for å kunne leve med den uro som er et uunngåelig aspekt av å kjempe for sin selvaktualisering.